

**БЕЗПЕРЕРВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ**

До основи дослідження покладено необхідність визначення напрямів і стратегічних орієнтирів безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників з урахуванням тенденцій навчання і виховання закладених у базових документах Європейського Союзу. Визначено, що для формування ефективного безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників необхідно сприяти утворенню збалансованої системи формальної, неформальної, інформальної освіти в її вертикальних і горизонтальних мережевих варіантах, що передбачає впровадження системи валідації результатів неформальної та інформальної освіти, розробку індивідуально-освітніх траєкторій професійного розвитку і саморозвитку науково-педагогічних працівників тощо.

Ключові слова: безперервний професійний розвиток науково-педагогічних працівників, валідація, інформальна освіта, європейський освітній простір, неформальна освіта, післядипломна педагогічна освіта.

Постановка проблеми. Європейський освітньо-науковий простір завдяки його особливим досягненням, обумовленим Лісабонською стратегією, Болонським процесом та формуванням Європейського наукового простору, стає дедалі більш відчутною і значущою реалією для наукового й освітянського середовища України і Європи. Водночас ми є свідками дедалі більшого усвідомлення громадськістю та науковцями того факту, що реалізація завдань, передбачених Болонською декларацією, комюніке Європейського Союзу «Міжнародна значимість Європейського наукового простору», Деклараціями Європейської Асоціації Університетів, Програмою Європейського Союзу «Креативна Європа» можливі тільки за умов використання, зміцнення і концентрації інтелектуального, культурного, соціального, наукового та

технологічного потенціалів освітянського середовища України та ближніх сусідів. Зокрема, у Паризькому комюніке міністрів освіти країн – членів Болонського процесу – наголошується, що інституційні, національні та європейські ініціативи з педагогічної підготовки, безперервного професійного розвитку викладачів, пошук шляхів кращого визнання високої якості та інноваційного викладання в їх кар'єрах є одним із напрямів сприяння високоякісній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стратегія й тактика реалізації концепції безперервної освіти окреслена у таких нормативно-правових документах, як: Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти. Зокрема, у проекті Концепції розвитку педагогічної освіти (2018 рік) зазначено, що безперервний професійний розвиток може здійснюватися шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.

Теоретико-методологічні питання професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, підвищення рівня їхніх професійних компетентностей є предметом дослідження В. Введенського, С. Вітвицької, О. Вознюка, О. Гури, О. Дубасенюк, Н. Кузьміної, Л. Хоружої, І. Ярмоли. Реалізація різних компонентів безперервної освіти обґрунтовано у працях сучасних українських та зарубіжних науковців, як Дж. Алеандрі, Н. Бібик, А. Владіславлев, С. Гончаренко, Н. Гузій, І. Зязюн, О. Коккос, Г. Кузнецов, М. Лапенко, М. Лаал, Т. Маркова, О. Пометун, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоева, М. Ситникова, В. Сидоренко, Т. Сорочан, О. Тонконога, К. Чарнецькі, О. Чалий, Н. Шанідзе та ін. Учені вважають, що провідним принципом функціонування освітнього простору стає принцип безперервності освіти людини упродовж усього її життя. Причому, безперервна освіта – це не примус або розкіш, а нагальна потреба. Зокрема, Дж. Алеандрі та Л. Рефрігері зазначають, глобалізація змінює фактори успішного соціально-економічного розвитку, в якому на перший план виходять: рівень інформатизації суспільства і

розвиток наукоємних технологій, зокрема, здатність соціуму до технологічних і соціальних інновацій. Крім того процеси глобалізації усувають бар'єри, що перешкоджають розвиткові технологій, інформації та інших ресурсів. Глобальна економіка та суспільства, які залучено до неї, все швидше і швидше змінюються, відповідно потребують все більше компетенцій, вмінь і знання. Таким чином, у сучасних умовах суттєво збільшується необхідність безперервного розвитку і постійного оновлення людського знання, компетенцій і навичок. Сучасне суспільство все більше залежить від технологій, оскільки нові можливості і способи інтеграції технологій до освітнього процесу створюються кожного дня [5]. Таким чином, важливим аспектом безперервної освіти у контексті розвитку культури постають специфічні технології, що спрямовано на розвиток інноваційного мислення. Інформаційна освіта (information learning), яка розуміється як набуття нової інформації шляхом її додавання, вже не відповідає запитам сучасного суспільства. Необхідно формувати трансформаційну освіту (transformative learning), коли суб'єкти освітнього процесу не лише набувають нового знання, але перетворюють свій світогляд, оцінюючи і адаптуючи свої припущення відносно до існуючих проблем [6].

Таким чином, перед системою освіти стоїть базове завдання – розроблення сучасної моделі безперервної освіти у контексті запитів інноваційного, інтернаціонального суспільства, перспектив розвитку національної економіки та глобальних технологічних змін. Відповідно, питання модернізації вищої освіти, визначення перспективних шляхів безперервного професійного розвитку та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, підготовки конкурентоспроможних на ринку послуг фахівців, адаптованих до сучасних соціокультурних умов, здатних до безперервного самонавчання, саморозвитку та самовдосконалення упродовж життя є ключовими завданнями у вирішенні стратегічної мети.

Мета статті полягає у необхідності визначення напрямів безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників, з урахуванням

європейських освітніх домінант, що детермінують реформування національної системи освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідея формування єдиного освітнього простору як інтегративної системи в інформаційному суспільстві зумовила зміну пізнавальної ситуації в науці, яка починає здобувати надмірну предметну різноманітність, пов'язану з неосяжною кількістю інформаційних потоків та з тим, що знання набуває нового значення в постіндустріальному суспільстві. Сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології спричинили появу нових методів пізнання і спілкування, суттєво оновили дослідницький арсенал, спрямований на вивчення природи, культури, суспільства. Суттєво змінилися уявлення про способи здобування, збереження, трансформації та ретрансляції інформації, змінився взаємозв'язок вербальних, візуальних, аудіальних, кінестатичних способів кодування і репрезентації знань. Відтак, формальна освіта залишила лідерські позиції у системі «людина-знання», що спричинило утвердження позицій неформальної та інформальної освіти. Це пов'язано, передусім, з тим, що у сучасному інформаційному суспільстві реальність є тотожною інформації. Людина в такій парадигмі розглядається як сума закладеної в ній інформації. Саме «інформаційне суспільство» вказує на принцип, довкола якого організовано цю соціальну форму – інформація та знання [3]. Саме оброблена інформація як знання має практичне значення для соціуму. Вона змінює суспільство на кожному структурному рівні його організації. Вміння безперервно здобувати, накопичувати і використовувати інформацію виступає умовою інтеграційних змін та суспільних інновацій.

Нове знання не може виникнути, наприклад, на конвеєрі, а є результатом творчої, інтелектуальної діяльності окремої особистості, результатом її професійного розвитку або цілеспрямованої координації наукових досліджень. Однак, на нові виклики інформаційного суспільства сучасна освіта відповідає своєю дивергенцією. Розрив «людина – реальність» вона долає «політеоретичністю», «мультипарадигмальністю», намагаючись зберегти множинність підходів замість створення концептуальних засад задля їхнього

синтезу. Проблема також загострюється і тому, що сучасна освіта у складних глобалізаційних процесах втратила єдність [1]. Сьогодні відбувається плюралізація і розмивання меж поняття освіти, а саме її традиційних підстав. Виникнення різноманітних освітніх підходів та моделей створило певне свавілля у поглядах на навчання і виховання. Замість функціонування цілісної системи формальної, неформальної, інформальної освіти, існує розгалужений комплекс різнофункціональних освітніх технологій, методів, прийомів. На емпіричному рівні вони існують і стихійно розвиваються як специфічні методики адаптації людини до середовища. Такі технології у вигляді всіляких тренінгів, різного роду ігрових ситуацій, підготовки до швидкого прийняття рішень, моделей поведінки в умовах бізнесових і фінансових ризиків тощо зводяться до механічного накопичення способів орієнтації людини задля швидкого досягнення нею успіху у житті і професії.

Базовим положенням для формування когерентної безперервної освіти має стати принцип самодетермінації освітньої діяльності на всіх її рівнях. Відповідно, необхідно забезпечити цілісний науково-методичний, андрагогічний, акмеологічний супровід безперервного професійного розвитку і саморозвитку науково-педагогічного працівника. Звісно, завдання безперервного професійного розвитку не зводиться до механічного накопичення фрагментів інноваційного освітнього досвіду і не вичерпуються ним.

У Законі України «Про освіту» безперервний професійний розвиток визначено як безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності [4]. Однією із ключових компетентностей обґрунтовано навчання впродовж життя. Таким чином, освіта впродовж життя ґрунтується на ідеї безперервного усунення невизначеності статусу фахівця у динаміці пізнавальних і діяльнісних практик протягом усього життя, а також розкритті його креативних ресурсів, що

формуватимуть нові горизонти його професійної і особистісно-орієнтованої життєдіяльності.

Безперервний професійний розвиток науково-педагогічних працівників можливий у системній єдності формальної, неформальної та інформальної освіти. Освіта, що здобувається відповідно до визначених законодавством програм, рівнів, галузей знань, спеціальностей є формальною, оскільки вона передбачає досягнення здобувачами освіти визначених державними стандартами результатів навчання, відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою. Це інституціолізована, цілеспрямована, спланована за участю державних та визнаних приватних організацій освіта. Неформальна освіта здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Це освіта інституціолізована, цілеспрямована та спланована закладом післядипломної освіти без надання освітніх програм і кваліфікацій, і є додатковою, альтернативною та/або доповнювальною до формальної освіти в процесі освіти впродовж життя.

Неформальна освіта науково-педагогічних працівників є варіативною формою освіти впродовж життя, здійснюється в контексті навчально-просвітницьких ініціатив, що набули поширення в усіх регіонах України та поза її межами, і спрямовується на розвиток додаткових умінь і навичок, набуття компетенцій. Неформальна освіта здійснюється в просвітницьких центрах, університетах, клубах, музеях, бібліотеках, студіях, школах, майстернях, комп'ютерних та мовних курсах, гуртках за інтересами тощо. До сфери неформальної освіти належать індивідуальні заняття під керівництвом андрагогів, коучів, репетиторів, тренінги та короткотермінові курси, що переслідують практичні короткострокові цілі. Заклади чи організації, що займаються неформальною освітою, зазвичай не присуджують кваліфікацій і не проводять формального оцінювання навчальних досягнень учасників. Формальні кваліфікації можуть бути отримані фахівцем шляхом освоєння

певної сукупності окремих програм неформальної освіти й відповідного визнання уповноваженим органом набутих знань, умінь, компетентностей.

Самоосвіта – інформальна освіта – передбачає самоорганізоване здобуття науково-педагогічними працівниками трансверсальних компетенцій, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [4]. Це здобуття фахівцем необхідних знань, умінь, навичок у формі життєвого досвіду. Інформальна освіта реалізується за рахунок власної активності науково-педагогічного працівника в оточуючому культурно-освітньому середовищі, при цьому фахівець перетворює освітні потенціали суспільства в дієві чинники власного розвитку. Інформальна освіта може здійснюватися шляхом цілеспрямованого спілкування, участі у креативних індустріях, залучення до медіапростору, читання, перегляду аудіовізуальних творів, відвідування установ культури, подорожей тощо. Як і неформальна, інформальна освіта не обмежується часовими межами, не обов'язково має систематичний характер, не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, її результати можуть зараховуватись у формальній освіті в порядку, який передбачений чинним законодавством.

Це актуалізує проблему валідації (визнання) результатів попередньої освіти (Recognition of Prior Learning), зокрема результатів неформальної та інформальної освіти дорослих. Проблема валідації є однією з ключових в освітній політиці багатьох країн світу, що зумовлено переходом людства до інформаційного суспільства, втратою закладами формальної освіти монополії на знання та поширення інформації. Також стихійно-масовий характер трудової міграції населення, спричинений глобальними тенденціями, нестабільною геополітичною ситуацією у світі, гармонізацією національних систем формальної освіти, що базуються на Болонській угоді і універсальній інструментарій оцінки освітніх результатів (learning outcomes), вивели проблему визнання результатів попереднього освіти, на рівень міжнаціональних, соціально-економічних, епістемологічних і педагогічних проблем.

За визначенням ЮНЕСКО, визнання (recognition), валідація (validation) і акредитація (accreditation) результатів неформальної та інформальної освіти є процедурою виявлення і оцінювання прихованих і нерозпізнаних компетенцій, які засвоїла людина в різних сферах і способами на будь-яких етапах життєво-професійного циклу. Оцінювання і визнання цих освітніх результатів може значно підвищити самооцінку особистості і рівень її добробуту, мотивувати для подальшого навчання і сприяти зростанню конкурентоспроможності її компетентностей на ринку праці.

З огляду на досвід європейських країн механізми визнання результатів неформальної та інформальної освіти досі перебувають на стадії розроблення і впровадження програм. Також більшість університетів розглядають практику визнання результатів попередньої освіти як «скриню Пандори», оскільки вважають, що індивід не здатний засвоїти компетентності у сфері вищої освіти поза участю в аудиторних заняттях університету. Відповідно постає закономірне питання: як ставитися до феномену Масових відкритих онлайн курсів (MOOCs) – освітні модулі яких розміщують визнані університети світу? Але саме масовим відкритим онлайн курсам в майбутньому належатиме провідна роль у впровадженні концепції визнання результатів неформальної та інформальної освіти, оскільки їхня практика відповідає сучасним освітнім трендам – практико-орієнтованій, доступній і технологічній освіті.

Найбільш дієвими стратегіями кореляції результатів формальної, неформальної, інформальної освіти є ефективна вертикальна і горизонтальна освітня комунікація, розвиток технологій і прийомів щодо забезпечення якості освіти, формування неупереджених експертів на світовому рівні. Забезпечення безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників відповідно до вимог державної політики в галузі освіти, а також задоволення освітніх потреб споживача освітньої послуги можливе завдяки успішній реалізації науково-методичного супроводу з використанням он-лайн технологій. Цей процес дозволяє подолати відірваність формальної, неформальної та інформальної освіти, «забезпечити безперервність професійного зростання

фахівця за індивідуальною освітньою траєкторією, створити акмеологічні умови для опанування позиції суб'єкта професійного вдосконалення, засвоєння нових ролей і функцій» [2, 17].

В умовах післядипломної педагогічної освіти розбудова гнучкої, системи науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників реалізується за підтримки е-платформи «Віртуальна кафедра андрагогіки», що розроблена кафедрою філософії і освіти дорослих «Університету менеджменту освіти». Це когерентний, віртуальний, диференційований освітній простір для безперервного професійно-особистісного розвитку і саморозвитку фахівця за індивідуальними освітніми траєкторіями. Віртуальна кафедри андрагогіки, як самостійне і добровільне співтовариство, реалізує наукові, науково-дослідні, експериментально-виробничі інноваційні проекти із залученням наукових, творчих, соціально-активних вітчизняних та іноземних спеціалістів міжпредметної й трансдисциплінарної сфери.

Функціонування інноваційного віртуального середовища забезпечує когерентну, диференційовану організацію формальної, неформальної, інформальної освіти, що дозволяє: 1) упроваджувати інноваційні технології науково-методичного супроводу в післядипломній освіті, зокрема підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників відбувається дистанційно, з урахуванням різновекторної предметної, методичної, професійно-кваліфікаційної, інформаційно-комунікаційної адресної допомоги; 2) залучати до простору безперервної освіти потенційних партнерів наукової, методичної, практичної сфери для вирішення актуальних завдань професійного розвитку фахівців відповідно до соціально-економічних трансформацій у контексті інформаційного суспільства; 3) розробляти та апробувати варіативні освітні моделі підвищення кваліфікації із урахуванням запитів і потреб науково-педагогічних працівників; 4) організовувати науково-методичний полілог в інтерактивних форматах: тренінгах, круглих столів, семінарів, конференцій, вебінарів, чатів, відеомостів, відеоконференцій, on-line студій, педагогічних web-

квестів; 5) проводити психолого-андрагогічну діагностику, яка включає комплекс моніторинг засобів і методів, що дозволяють вимірювати і діагностувати професійне удосконалення науково-педагогічного працівника; 6) підтримувати високопрофесійний інтелектуальний креативний пошук науково-педагогічного працівника та упроваджувати високорезультативні технологічні продукти, підвищення інноваційного потенціалу фахівця; 7) розробляти науково-методичні рекомендації, із застосуванням інноваційних технологій навчання і виховання та упроваджувати сучасні стратегії розвитку формальної, неформальної, інформальної освіти.

Таким чином, ми отримуємо нову віртуальну реальність, в якій реалізуються спільні креативні ідеї, ефективна співпраця, неформальне спілкування, посилюється практична спрямованість науково-педагогічних досліджень, з'являються нові форми науково-методичного супроводу, консультування, експертиза, аудит, інноваційні та стажувальні майданчики тощо. Це створює інноваційне середовище для забезпечення мобільності, конкурентоздатності науково-педагогічних працівників та гнучкості їхньої підготовки, з огляду на швидкозмінні вимоги національного та міжнародного ринків праці.

Цифровізація освіти зумовлює нову модель її розвитку, що не обмежена просторовими, часовими й інституціональними межами. Нові форми освітніх практик не відповідають традиційній схемі навчання, відтепер когнітивні можливості масової інформації унеможливають завершений освітній процес. Тому постійний розвиток інформацій вимагає безперервного навчання не лише в межах освітніх інститутів, але й у просторі неформальної та інформальної освіти. З огляду на це післядипломна освіта, як частина безперервної освіти, забезпечити психолого-педагогічний, андрагогічний та інформаційно-комунікативний супровід розвитку науково-педагогічного працівника, який передбачає:

- надання освітніх послуг для безперервного саморозвитку і самореалізації науково-педагогічних працівників на принципах відкритості, що включає створення гнучкого, конкурентного освітнього середовища з домінуванням

мобільних програм підвищення кваліфікації та модернізацією змісту, форм, методів, технологій навчання залежно від суспільних та індивідуальних освітніх потреб замовників, відповідно до темпів оновлення інформації, можливостей та особливостей, компетентнісного досвіду фахівців;

- забезпечення андрагогічних, аксіологічних, креативних, інноваційних інтегративних, праксеологічних, цифрових функцій безперервного професійного розвитку фахівців;

- розроблення й упровадження до системи підвищення кваліфікації багатоваріантних і диверсифікованих за профілем освітньо-професійних програм, відповідно до соціально-педагогічних запитів і особистісно-професійних потреб науково-педагогічних працівників, що забезпечують їм свободу вибору місця, термінів, змісту навчання за індивідуальною освітньою траєкторією;

- підготовка ефективного науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників на принципах дорадництва і коучинга у мотиваційно-проектному, експертному, комунікативному, цифровому напрямках;

- забезпечення цифрової підтримки безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників шляхом створення єдиної інформаційно-технологічної інфраструктури системи післядипломної педагогічної освіти, зокрема е-платформи з обміну знань, освітні сайти, інформаційні бази даних, е-каталоги, е-бібліотеки, персональні веб-ресурси тощо.

Висновки. Отже, ефективне використання зазначених можливостей та варіативності безперервного професійного розвитку науково-педагогічного працівника може зупинити ізоляцію і стагнацію у сфері наукових досліджень і професійної мобільності, сформулювати запит на якісну підготовку дослідників та економічно ефективні розробки в галузі фундаментальних і прикладних наук, скоротити розрив між дослідженнями та впровадженням їхніх результатів, інтегрувати безперервну освіту й науку України до освітнього та дослідницького простору Європейського Союзу. Для цього необхідно сприяти утворенню

когерентної системи формальної, неформальної, інформальної освіти в її вертикальних і горизонтальних мережевих варіантах; розробити і впроваджувати систему валідації результатів неформальної та інформальної освіти, реалізовувати принципи конкурентоздатного освітнього віртуального середовища; розробляти індивідуально-освітні траєкторії професійного розвитку і саморозвитку науково-педагогічних працівників; упроваджувати диференційовані, багатоваріантні, диверсифіковані за профілем програми, моделі безперервного професійного розвитку фахівця, з урахуванням його фахових запитів, індивідуальних потреб, соціально-економічних запитів. Відповідно, багатоваріантність форм, моделей, технологій, напрямів безперервного професійного розвитку науково-педагогічного працівника уможлиблює підвищення його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг, здатності до саморозвитку, самонавчання і самореалізації упродовж життя шляхами формальної, неформальної та інформальної освіти.

Бібліографічний список

1. Ілляхова М. Модус андрагогіки у синергетичній моделі освіти. Синергетика і освіта : Монографія / За ред. акад. В. Г. Кременя. К. : Ін-т обдаров. дитини НАПН України, 2014. С. 114–137.
2. Сидоренко В. В. Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науковометодичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти. Наукова скарбниця освіти Донеччини. Донецьк, 2014. № 3 (14). С. 13–19.
3. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Ю. Хабермас; Пер. с нем., под. ред. Д. В. Скляднева. СПб. : Наука, 2000. 380 с.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Aleandri G., Refrigeri L. Lifelong Learning, Training and Education in Globalized Economic Systems: Analysis and Perspectives. Procedia – Social and Behavioral Sciences. 2013, vol. 93, pp. 1242–1248. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.022>
6. Kokkos A. The Challenges of Adult Education in the Modern World. Procedia – Social and Behavioral Sciences. 2015, vol. 180, pp. 19–24. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.02.079>

Illiakhova M. V.

CONTINUING PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC PEDAGOGICAL WORKERS IN IN THE CONTEXT OF EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE DEVELOPMENT

Abstract. The basis of the study is the need to determine the strategic guidelines for a continuous professional development of scientific and pedagogical workers, taking into account the trends of training and education of the ones laid down in the basic documents of the European Union. Are defined, what effective use of mentioned opportunities and options for the development of lifelong learning can stop isolation and stagnation in the field of research, formulate the demand on quality training of researchers and cost-effective developments in the field of fundamental and applied sciences, reduce the gap between research and the implementation of its findings, integrate continuing education and science of Ukraine in the educational and research area of the European Union. For its realization it is necessary to promote the formation of a coherent system of formal, informal, and non-formal education in its vertical and horizontal network options; to develop and implement a system for validation of informal and non-formal education outcomes, to implement the principles of a competitive educational virtual environment; to develop the individual educational trajectories of professional development and self-development of specialists; to develop and implement a differentiated, multi-elective profile that is also diversified by the program profile, forms of adult education based on one's professional needs, individual needs, social and economic demands, and to actualize creative industry development.

In this context, a coherent system of formal, informal and non-formal education should provide psychological and pedagogical, andragogical, informational and communicative support for the development of a specialist's creative activity. The multiple range of forms, models, technologies, and lines of professional development make it possible to prepare a competitive specialist in the market of educational services, capable to continuing self-development, self-education and self-realization through formal, informal and non-formal education throughout one's life.

Key words: continuous professional development of scientific and pedagogical workers, validation, informational education, European educational space, informal education, postgraduate pedagogical education.

References

1. Illiakhova M. Modus andrahohiky u synerhetychnii modeli osvity. Synerhetyka i osvita : Monohrafiia / Za red. akad. V. H. Kremenia. K. : In-t obdarov. dytyny NAPN Ukrainy, 2014. S. 114–137 (in Ukraine).
2. Sydorenko V. V. Pedahohichniy kouchynh yak innovatsiina tekhnolohiia naukovometodychnoho suprovodu profesiino-osobystisnoho rozvytku vchytelia v systemi pisliadyplomnoi osvity. Naukova skarbnytsia osvity Donechchyny. Donetsk, 2014. № 3 (14). S. 13–19 (in Ukraine).
3. Khabermas Yu. Moralnoe soznanye y kommunykatyvnoe deistvye / Yu. Khabermas; Per. s nem., pod. red. D. V. Skliadneva. SPb. : Nauka, 2000. 380 s (in Russian).
4. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (in Ukraine).
5. Aleandri G., Refrigeri L. Lifelong Learning, Training and Education in Globalized Economic Systems: Analysis and Perspectives. Procedia – Social and Behavioral Sciences. 2013, vol. 93, pp. 1242–1248. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.022>
6. Kokkos A. The Challenges of Adult Education in the Modern World. Procedia – Social and Behavioral Sciences. 2015, vol. 180, pp. 19–24. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.02.079>

5 березня 2019 р.